

Інна Хомич

**ІСТОРІЯ АРХІВНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1960-х – 2010 рр.
(історіографія)**

У статті проаналізовано наукові праці, присвячені історії архівної справи в Україні у другій половині 1960-х – 2010 рр. Головну увагу зосереджено на пріоритетних напрямках досліджень українських істориків-архівістів.

Ключові слова: архівна справа, архівне будівництво, архівістика, історики-архівісти.

Виходячи з історичних реалій радянської доби, архівна справа в Українській РСР у рамках тоталітаризму знаходилась у складному становищі, адже рішення приймалися і нав'язувалися загальносоюзними органами, які практично не враховували внутрішні закони саморозвитку та специфіку архівів окремих республік. Тоді під жорстким партійним і цензурним контролем перебувала діяльність органів архівної служби, профільних кафедр вищих навчальних закладів, редколегій «Архівів України», «Українського історичного журналу», наукових збірників та інших видань. У таких умовах дослідження історії архівної справи втрачало власну наукову основу. Історики-архівісти мали уникати негативних оцінок тодішньої дійсності і доводити переваги радянської системи порівняно з суспільним життям зарубіжних країн. Підтримку ідеологічних функцій віддзеркалювала і ювілейна спрямованість переважної більшості публікацій, планова тематика досліджень, яка визначалася і нав'язувалась зверху.

Починаючи з другої половини 1960-х рр., історія архівної справи в Україні характеризувалась обмеженням об'єктивних наукових архівознавчих досліджень, подавалася в історіографії як невід'ємна частина архівної справи СРСР. Щоправда, поряд із суворою централізацією і бюрократизацією управління та заідеологізованістю науково-дослідницької діяльності, передання архівних установ із системи МВС УРСР у відання Ради Міністрів відкрило перспективи для поліпшення певних напрямків діяльності архівних установ. У цей час українські радянські історики-архівісти у своїх наукових розвідках головну увагу зосередили на питаннях та перспективах архівного будівництва в роки радянської влади. Це відобразилося у низці праць С. Д. Пількевича¹, Л. І. Лозенко і А. В. Кентія², О. Г. Мітюкова³. Незважаючи на заідеологізованість цих публікацій, все ж ними введено в науковий обіг деякі важливі історичні джерела.

У статті В. С. Коновалової, крім висвітлення загальних питань історії архівної справи, акцент зроблено на змінах, які сталися в діяльності державних архівів щодо удосконалення науково-довідкового апарату⁴. Питання розвитку архівної справи в радянській Україні порушено в розвідці В. В. Кузьменка⁵, у ній же окреслено перспективи розвитку архівної галузі. У праці А. В. Санцевича підкреслено тезу про виняткове значення джерел архівів, які відіграють важливу роль у наукових, зокрема історичних дослідженнях⁶.

Варто зазначити, що вагома частина досліджень істориків-архівістів УРСР, їхні наукові висновки друкувалися у міжвідомчому збірнику «Історичні джерела та їх використання» (1964–1972 рр.), який підпорядковувався Архівному управлінню при Раді Міністрів УРСР та Інституту історії АН УРСР. На його сторінках вміщувалися дослідження О. Я. Мацюка, Я. Д. Ісаєвича, А. М. Катренка, І. П. Крип'якевича, І. Л. Бутича, Ф. П. Шевченка, присвячені історії самих архівів, спеціальним історичним дисциплінам та ін.

На початку 1970-х рр. одним із пріоритетних напрямків наукових досліджень стало вивчення історії регіональних архівних установ. Так, історик-архівіст І. Л. Бутич разом з А. І. Гошовським, А. Л. Грицеляк, Ю. М. Гроссманом, Р. С. Кулачковським, О. Т. Мокрицькою та П. І. Фостик, у праці «Нариси з історії установ Галичини» прагнули віддзеркалити історію, роботу та документальний склад історичного архіву у м. Львові, створення та діяльність архівних установ Галичини за часів австрійської влади.

Н. Ф. Врадій у розвідці «З історії виникнення архівів у Львові» головну увагу зосередила на питанні виникнення і розвитку архівів міста Львова, на базі яких були створені Центральний державний історичний архів УРСР та обласний державний архів⁷. Статті дослідниці А. Д. Мільшиної присвячено визначним архівістам м. Львова та їхнім діловим контактам. Іс-

торію архівних закладів м. Львова також висвітлювали Я. Г. Сенік та інші науковці.

В. І. Куцинда простежив історію архівної справи в західному регіоні, починаючи з кінця XVIII ст., і детальніше зупинився на упорядкуванні фондів держархівів на початку 1950-х рр.⁸ М. П. Глинський у статті «Архівна справа в західних областях України у роки Вітчизняної війни (1941–1945 рр.)» особливу увагу приділив відбудові архівів, концентрації і впорядкуванню фондів, використанню інформації документів архівів при відбудові народногосподарських об'єктів⁹. Питанню історії архівного будівництва на Закарпатті присвячено працю В. П. Місюри.

Розвиток архівної справи в Криму, діяльність Таврійської вченої архівної комісії та її внесок в архівне будівництво краю розглянув В. І. Філоненко¹⁰. Розвиток архівної справи на Одещині дослідили В. Кузнецов, Г. Рибалко, Л. Скуднова та В. Шевченко, на Сумщині – Г. Бойко, В. Кузьменко, Ю. Овчаренко, на Вінничині – А. Бабенко, С. Вініковецький, А. Міняйло; К. Коротченко й А. Мітьєва вивчали розвиток архівної справи в Донецькій області.

Певну увагу архівній справі в Україні приділили російські історики-архівісти. І. Л. Маяковський у праці «Очерки по истории архивного дела в СССР», торкаючись архівної справи в Україні, висвітлює розвиток архівів у Давньоруській державі (IX – початок XII ст.), відзначив особливості функціонування у XV–XVII ст. центральних і місцевих архівів Литовської держави, до складу якої входили українські землі, проаналізував систему установ і архівів на Лівобережжі за часів польського панування, охарактеризував архіви України в період національно-визвольної боротьби середини XVII ст., простежив зміни в архівній справі Лівобережної України та долю архівних документів Гетьманщини, у підсумку проілюстрував значення приватних та церковних архівів на прикладі Києво-Печерської лаври¹¹. Праці В. І. Вяликова «Государственные архивы и архивное дело в союзных республиках» (у співавторстві), «Архивное строительство в СССР (1946–1967)» знайомили з підсумками архівного будівництва в Українській РСР у загальносоюзному контексті¹². Питання виникнення в Україні історичних архівів порушила С. Н. Романова, охарактеризувавши умови їхнього розвитку¹³. Подібні питання в історії розвитку архівної справи в Україні досліджувалися в монографіях В. Н. Самошенка¹⁴.

Проблемам історії архівної справи в Українській РСР присвятила свою книгу американська

дослідниця Патриція Кеннеді Грімстед «Archives and Manuscript Respositones in the USSR. Ukraina and Moldavia». У ній йдеться про історичну долю архівів в Україні та Молдові у період радянської влади. Вона містить насичену джерельну і різносторонню інформацію з історії архівної спадщини Української РСР¹⁵.

Польські науковці глибше вивчали розвиток архівної справи на західноукраїнських землях XVIII ст. (зокрема, А. Томчак та М. Левандовська, розглядаючи історію Земського архіву у Львові, визначили роль архівних працівників у діяльності архіву, їхній кількісний склад та рівень освіти). В окремих розділах своїх наукових праць вони відзначили значний вплив на архівну справу угорської влади¹⁶.

У 1970–1980-ті рр. в українській радянській історіографії з'явилися наукові дослідження, присвячені історії виникнення і розвитку в Україні партійних архівів. Діяльність партійного архіву Інституту історії партії при ЦК Компартії України та обласних партійних архівів висвітлено в публікаціях Д. С. Щедріної¹⁷.

Особливий інтерес становлять праці про діяльність окремих державних архівів, написані здебільшого їхніми співробітниками на основі відповідних джерел. У них висвітлено історію архіву протягом певного періоду чи якийсь окремих вид архівної роботи. У розвідці О. М. Бунькової та О. О. Кривошеєвої «До історії Центрального державного архіву Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР» було розглянуто діяльність архіву з часу створення, тобто з листопада 1943 р., і до другої половини 1960-х рр. Значну увагу автори приділили відновленню роботи цього архіву в Києві і його філіалу в Харкові, зміцненню його матеріальної бази та функціонуванню установи після об'єднання.

Ще один напрямок історичної науки в досліджуваній період пов'язаний з висвітленням архівознавства як наукової системи, що будується на принципах та основних методах роботи самих архівних установ. У працях В. І. Стрельського «Теория и методика источниковедения истории в СССР» та «Архіви і архівознавство» було порушено важливі аспекти теоретичних, методологічних та практичних засад в архівознавстві.

Треба відзначити, що ті вчені, які активно вивчали теорію архівної справи, також цікавились практикою викладання цього напряму дослідження у вузах. Починаючи з 1960-х рр. вони сформуливали напрям професійної підготовки істориків-архівістів. Питанням та перспективам

цієї роботи в Київському університеті присвячено низку праць, зокрема, С. А. Яковлева¹⁸, в якій йшлося про рівень підготовки молодого покоління архівістів, В. І. Стрельського¹⁹, де визначено роль кафедри архівознавства у підготовці спеціалістів, основою чого стало намагання якомога більше наблизити навчальний процес до практичної роботи архівів і ознайомлювати студентів з усіма нововведеннями в архівній галузі, надати методичну допомогу студентам в організації науково-дослідної роботи. Г. І. Сургай зауважив, що оскільки історія архівної справи в Україні тоді була ще малодослідженою, саме конспекти лекцій В. І. Стрельського та тексти розроблених ним нормативних і спеціальних курсів використовувались студентами як навчальні посібники²⁰. Питання якісної підготовки кваліфікованих архівістів на цій же кафедрі продовжив висвітлювати В. О. Замлинський²¹.

Нова ситуація в історичній науці почала складатися у другій половині 1980-х рр. під впливом процесів перебудови в УРСР. З одного боку, вона ще через ідеологічний тиск переживала кризу, з іншого – тоді уже робились спроби формування нової хвилі історіографічних досліджень. Зокрема, було збільшено доступ до архівних джерел і вітчизняні дослідники архівної справи знову повернулись до вивчення історії окремих архівів. Пошуку невідомих, маловідомих документів, дослідженню та публікації їх присвячено праці О. М. Апанович, О. Л. Барбарука і Г. В. Боряка, Л. І. Шохіна²².

Уже на початку 1990-х рр. в архівній справі України після відновлення державної незалежності відбулися деякі зміни, що якісно покращили стан українських архівів. Головною подією в архівному житті тоді стало реформування галузі та прийняття у грудні 1993 р. Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи». Відповідно, в нових умовах історики-архівісти отримали можливість повернутися до національних традицій української історіографії і поступово долучитись до надбань національних та світових досліджень. Перебудова радянської історіографії в національну та інтенсивна інтеграція останньої в світовий простір створили сприятливі умови для ознайомлення українського суспільства з працями істориків діаспори. Зокрема, доступними стали дослідження А. Жуковського та О. Субтельного, двотомний «Нарис історії України» Д. Дорошенка, двотомник «Історія України» Н. Полонської-Василенко, які висвітлювали історію українського народу від найдавніших часів.

Поряд із зростанням інтересу до вивчення історії України у цей час активно зростала потреба суспільства і держави в історико-архівознавчих, джерелознавчих та археографічних дослідженнях. Одним із нових напрямків досліджень, до якого активно залучилися науковці, було питання діяльності архівних установ в умовах складних періодів української історії. Вивченню подібних тем сприяло поступове розсекречення архівних документів, що значно розширювало джерельну базу досліджень.

На основі нових документальних свідчень історики-архівісти розпочали видавати праці, в яких намагались об'єктивно висвітлювати історію архівної справи раніше замовчуваного або свідомо фальсифікованого періоду. Так, збірник «Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.)» (К., 1998) містив студії українських дослідників історії архівної справи доби УНР та Української Держави. Цю тему продовжив археографічний щорічник «Пам'ятки» (К., 1998, Т. 1). Комплексно аналізуючи архівні документи зазначеного періоду, автори намагались подолати упереджені підходи до вивчення і оцінки архівного життя цього історичного періоду.

Активне залучення до наукового обігу нових джерел з історії українських архівів сприяло детальнішому вивченню питань архівної справи у роки Другої світової війни. Стан та діяльність архівних установ напередодні та в час нацистської окупації, політику окупаційних режимів щодо архівів охарактеризовано у дослідженнях О. П. Пшеничного та М. Г. Дубик²³. Водночас долю українських архівів, культурних цінностей у роки Другої світової війни досліджувала Патриція Кеннеді Грімстед, яка присвятила низку своїх праць проблемі пошуку і повернення документів українських архівів, вивезених загарбниками за межі України²⁴. Нею, спільно з українським вченим Г. В. Боряком, у 1991 р. підготовлено і видано працю «Доля скарбів української культури під час Другої світової війни: винищення архівів, бібліотек, музеїв», де детально розглянуто наслідки війни для українських архівів та вказано на жахливе нищення культурної спадщини у воєнній стихії, розкрито шляхи пошуку та повернення архівних документів в Україну.

І. М. Мищак у нарисі «Архівна справа в Україні середини 1940-х – середини 1960-х рр.» зробив огляд історії та діяльності українських архівів з початку визволення території України від нацистських загарбників до середини 1960-х рр. –

часу згорання так званої хрущовської «відлиги» й наростання авторитаризму, що ознаменували новий рубіж в історії архівної справи.

Розробка нових теоретико-методологічних і практичних проблем, пов'язаних з переосмисленням історичного досвіду, призвела до створення у 1998 р. підручника «Архівознавство», автори якого під керівництвом Я. С. Калакури, на основі здобутків українського та зарубіжного архівознавства узагальнили досвід архівної практики, виклали новітні підходи до історії, теорії і методики архівної справи. У 2002 р. авторський колектив суттєво доповнив перше видання підручника і підготував новий узагальнюючий посібник²⁵. Необхідність його появи була зумовлена вимогами часу, а саме – широким розвитком комп'ютеризації державних архівів, затвердженням низки нових нормативно-правових документів, у тому числі нової редакції Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» 2001 р. З появою цього підручника започатковано видання серії навчальних посібників «Нариси історії архівної справи в Україні», «Хрестоматія з архівознавства», орієнтованих на те, щоб надати молодому поколінню фахівців не лише теоретичні знання, а й націлити на практичну діяльність, наповнити її новим змістом, сприяти оволодінню новітніми технологіями архівної справи, піднести соціальне і духовне значення професії.

Важливим доповненням архівознавчих досліджень в Україні став підручник «Історичне джерелознавство», підготовлений ученими кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка²⁶. Адже поряд із зростанням ролі архівної справи в українському суспільстві пріоритетного значення набуло джерелознавство як самостійна і невід'ємна частина історичної науки. Авторський колектив окреслив суть і призначення джерелознавства в архівознавстві та історичній науці, довів його винятково важливу роль у професійній підготовці істориків.

У процесі відродження та становлення вітчизняної архівної термінології поступово відбулося впорядкування архівного понятійного апарату та професійної мови українських архівістів. Так, у 1998 р. вперше в Україні видано національний архівний термінологічний тлумачний словник «Архівістика». Значення цієї праці визначається тим, що в ній проведено комплексний аналіз сучасної термінологічної ситуації та розкрито основну проблематику саме української архівістики з її особливостями та відмінностями.

Поряд із розвитком наукових досліджень в галузі архівознавчої науки в Україні, у цей час почали активно публікуватись праці, зорієнтовані на історію підготовки фахівців архівної галузі. Особливо важливу роль у підготовці професійних істориків-архівістів відіграла й відіграє кафедра архівознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, яка до середини 1990-х рр. залишалася єдиним центром підготовки архівістів в Україні. У статті «Архівознавство у Шевченківському університеті» Я. С. Калакура розглянув роль та місце вказаної кафедри у підготовці кваліфікованих архівних працівників. В іншій своїй розвідці – «Архівіст третього тисячоліття» він охарактеризував сучасні підходи до управлінської діяльності архівних установ, аргументував наукові засади архівного менеджменту²⁷.

На підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки студентів гуманітарних факультетів вишів України спрямоване видання «Спеціальні історичні дисципліни»²⁸. Спираючись на власний науковий досвід, автори його презентували своє бачення сучасної моделі кожної спеціальної історичної дисципліни та системи їх у цілому, осмислення їх ролі та призначення. Значну увагу у довіднику приділено визначенню предмета дисципліни, її об'єкта, завдань, методів дослідження та місця в структурі історичної науки.

Актуальні питання підготовки і перепідготовки кваліфікованих кадрів для архівної галузі порушила М. В. Ковтун²⁹ на основі аналізу статей, опублікованих на сторінках журналу «Архіви України».

У 1990-х – на початку 2000-х рр., поряд із розширенням тематики наукових досліджень, поліпшився зміст наукових праць. Одним із нових напрямків, започаткованих в архівознавстві в цей час, є вивчення історії архівної справи через особу архівіста. Так, у 1992 р. в журналі «Архіви України» з'явилася рубрика «Матеріали до словника архівних діячів», мета якої полягала у висвітленні біографій і творчої діяльності українських архівістів. На основі розвідок, що публікувались у рубриці, передбачалося розширити поле наукових праць. Водночас було започатковано серію видань «Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела», в яких знайшли відображення науково-професійні здобутки С. Д. Пількевича, М. Я. Варшавчика, М. А. Рубача, О. Г. Мітюкова, С. Г. Кулешова.

Новими підходами до інтерпретації історії архівної справи, залученням свіжих джерел від-

значаються три випуски біобібліографічного довідника «Українські архівісти». У ньому вміщено статті про істориків, архівістів, археографів, педагогів вищої школи, документознавців, колекціонерів, меценатів XIX ст. – 1990-х рр., які зробили вагомий внесок у розвиток архівної справи в Україні.

Значну наукову спадщину видатних українських архівознавців було досліджено у дисертаційних дослідженнях О. Д. Василюк «В. Б. Антонович як археограф», І. Н. Войцехівської «Історичне джерелознавство у творчості В. С. Іконнікова», І. М. Маги «Віктор Олександрович Романовський – історик та архівіст», Н. П. Павловської «В. І. Веретенников як архівознавець та архівіст», Г. К. Волкотруб «Пилип Васильович Клименко (1887–1955) – історик, джерелознавець, архівознавець», Л. Ф. Приходько «Олександр Сергійович Грушевський – історик, організатор архівної та бібліотечної справи, педагог», О. В. Вербового «Наукова та педагогічна діяльність Василя Базилевича (1892–1943)», В. В. Патик «В'ячеслав Ілліч Стрельський – джерелознавець, архівіст, педагог (1910–1983 рр.)» та ін.

Широке коло питань із теорії та історії архівної справи, документознавства, архівознавства, спеціальних галузей історичної науки було порушено в науково-довідковому виданні «Українська архівна енциклопедія»³⁰. У ній узагальнено досягнення вітчизняного архівознавства у його взаємозв'язках з іншими галузями історичної науки та суміжними дисциплінами. Тут же репрезентовано історичний досвід українських архівних установ, склад і зміст їхніх фондів та особисті здобутки видатних архівістів, подано нові відомості про зарубіжні архівні установи, спеціальні видання та міжнародні фахові організації.

Поряд із реформуванням архівної галузі, її демократизацією, розширенням доступу до архівних документів і активним розгортанням наукових досліджень у галузі архівознавства, відбувалося вивчення міжнародних зв'язків архівістів. Особливості стосунків України в контексті міжнародного архівного співробітництва, їх історію дослідив В. С. Лозицький³¹. Значну увагу автор приділив значенню входження України до Міжнародної ради архівів і участі українських архівістів у роботі форумів цієї організації.

Таким чином, для розвитку історії архівної справи в Україні у другій половині 1960-х –

2010 рр. характерним був перехід від централізації і бюрократизації управління архівною галуззю та заідеологізованістю науково-дослідницької діяльності в галузі архівознавства до національного і духовного відродження, що помітно вплинуло на хід розвитку архівної системи в цілому. Характерними рисами нового етапу в розвитку історіографії історії архівної справи стали: розширення джерельної бази та проблематики досліджень, методологічна переорієнтація істориків, поява нових методологічних підходів до вивчення вітчизняної історії через відмову від ідеологічних стереотипів та значне розширення доступу до архівних документів.

¹ Пількевич С. Архівне будівництво на Україні за роки радянської влади // Архіви України. – 1968. – № 6. – С. 13–20.

² Лозенко Л. І., Кентій А. В. Архівне будівництво в УРСР (1919–1974 рр.) // Архіви України. – 1978. – № 3. – С. 5–15.

³ Мітюков О. Г. Радянське архівне будівництво на Україні (1917–1973 рр.). – К., 1975. – 272 с.; *Він же*. Радянське архівне будівництво на Україні в 1923–1925 рр. Створення Єдиного державного архівного фонду УРСР // Архіви України. – 1974. – № 3. – С. 3–12; *Він же*. Радянське архівне будівництво на Україні в 1925–1930 рр. І Всеукраїнський з'їзд архівних працівників // Архіви України. – 1974. – № 4. – С. 10–24; *Він же*. 60 років архівній справі в Українській РСР // Архіви України. – 1978. – № 3. – С. 20–34; *Він же*. Радянське архівне будівництво на Україні в 1932–1937 рр. // Архіви України. – 1975. – № 1. – С. 12–23; *Він же*. Радянське архівне будівництво в західних областях Української РСР // Архіви України. – 1979. – № 5. – С. 15–25.

⁴ Коновалова В. П'ятирічний план розвитку архівної справи в Українській РСР (1966–1970 рр.) // Архіви України. – 1966. – № 1. – С. 3–7.

⁵ Кузьменко В. Державні архіви на Україні за роки радянської влади // Укр. іст. журн. – 1978. – № 5. – С. 53–61.

⁶ Санцевич А. В. Роль архівів у розвитку історичної науки на сучасному етапі // Архіви України. – 1988. – № 3. – С. 19–25.

⁷ Врадій Н. Центральний державний історичний архів УРСР у м. Львові // Третя республік. наук. конф. з архівознавства та інших спец. іст. дисциплін. Перша секція: Архівознавство. – К., 1968. – С. 22–42.

⁸ Куцинда В. І. Радянське архівне будівництво в західних областях УРСР // Архіви України. – 1990. – № 1. – С. 5–9.

⁹ Глинський М. П. Радянське архівне будівництво в західних областях УРСР // Архіви України. – 1979. – № 5. – С. 16–22.

¹⁰ Филоненко В. Наукова діяльність Таврійської наукової архівної комісії і Таврійського товариства історії, археології та етнографії (1887–1929 рр.) // Архіви України. – 1967. – № 1. – С. 31–34.

¹¹ *Маяковский И. Л.* Очерки по истории архивного дела в СССР. – М., 1960. – 337 с.

¹² Государственные архивы и архивное дело в союзных республиках: учеб. пособие / А. И. Азаров, Н. В. Бржостовская, В. И. Вяликов [и др.]; под ред. Г. А. Дреминой. – М., 1971. – 233 с.; *Вяликов В. И.* Архивное строительство в СССР (1946–1967). – М., 1972. – 109 с.

¹³ *Романова С. Н.* Создание и развитие исторических архивов на Украине в XIX – начале XX вв.: автореф. дис... канд. ист. наук. – М., 1987. – 23 с.

¹⁴ *Самошенко В. Н.* Исторические архивы дореволюционной России: учеб. пособие. – М., 1986. – 246 с.; *Он же.* История архивного дела в дореволюционной России: учеб. пособие. – М., 1989. – 214 с.

¹⁵ *Grimsted P. K.* Archives and Manuscript Repositories in the USSR. Ukraine and Moldavia. Book 1. General Bibliography and Institutional Directory. – Princeton, 1988. – 1107 p.

¹⁶ *Tomczak A.* Rzut oka na dzieje archiwów polskich i na ich aktualne zadania // *Archejon*. – 1966. – Т. 43. – S. 55–82; *Lewandowska M.* Kadra archiwów państwowych w Polsce Ludowej, 1945–1983. – Warszawa; Łódź, 1988. – 199 s.

¹⁷ *Щедрина Д. С.* Діяльність Істпартів України по збиранню документів з історії партії та Жовтневої революції (1921–1929 рр.) // *Укр. іст. журн.* – 1974. – № 2. – С. 13–22; *Вона же.* З історії встановлення і розвитку партійних архівів на Україні // *Укр. іст. журн.* – 1978. – № 5. – С. 45–52; *Она же.* Источники опыта борьбы и созидания (История создания и деятельности партийных архивов Украины). – К., 1987. – 152 с.

¹⁸ *Яковлев С. А.* Подготовка архивистов в Киевском университете // *Вопр. архивоведения*. – 1962. – № 3. – С. 62–65.

¹⁹ *Стрельський В. І.* Нове в роботі кафедри архівознавства та допоміжних історичних дисциплін Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка // *Архіви України*. – 1971. – № 5. – С. 3–13; *Він же.* Підготовка кадрів істориків-архівістів у нашій республіці // *Архіви України*. – 1978. – № 5. – С. 54–57.

²⁰ *Сургай Г. И., Табачник Д. В.* Кафедра архивоведения и специальных исторических дисциплин Киевского государственного университета // *Археологический ежегодник за 1983 г.* – М., 1985. – С. 174–177.

²¹ *Замлинський В. О.* Підготовка кадрів архівістів на кафедрі джерелознавства та архівознавства Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка // *Архіви України*. – 1984. – № 4. – С. 7–11; *Він же.* Роль «Архівів України» у підготовці кадрів істориків-архівістів у Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка // *Архіви України*. – 1986. – № 6. – С. 13–22; *Він же.* Діяльність кафедри джерелознавства та архівознавства Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка по підготовці кадрів істориків-архівістів // *Архіви України*. – 1988. – № 3. – С. 3–9.

²² *Апанович О. М.* Архів Коша Запорозької Січі // *Архіви України*. – 1989. – № 6. – С. 13–27; *Барбарук О. Л.,*

Боряк Г. В. Невідомі документи з історії архівної справи на Україні у XVIII ст. // *Архіви України*. – 1986. – № 4. – С. 56–59; *Шохін Л. І.* Маловідомі документи про діяльність М. В. Довнар-Запольського в галузі архівної справи // *Архіви України*. – 1987. – № 1. – С. 68–70.

²³ *Пишеничній А. П.* Архивы на оккупированной территории в годы Великой Отечественной войны // *Отеч. архивы*. – 1992. – № 4. – С. 90–98; *Дубик М.* Архівна справа в окупованій Україні: автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 1997. – 22 с.; *Вона же.* Архіви Києва часів німецької окупації // *Наук. зап.: зб. пр. молодих вчен. та аспірантів Ін-ту укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського*. – К., 1997. – Т. 2. – С. 519–520.

²⁴ *Grimsted P. K.* Trophies of War and Empire: The Archival Heritage of Ukraine, World War II, And the International Politics of Restitution / Harvard Ukrainian Research Institute; State Committee on Archives of Ukraine [et. al.]. – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2001. – 798 p.; *Грімстед П. К., Боряк Г.* Доля українських культурних цінностей під час Другої світової війни: Винищення архівів, бібліотек, музеїв. – 2-ге вид. – Львів, 1992. – 119 с.

²⁵ *Архівознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. України / Голов. архів. упр. при Кабінеті Міністрів України, УДНДІАСД; [Калакура Я. С., Боряк Г. В., Дубровіна Л. А. та ін.].* – К., 1998. – 316 с.; *Архівознавство: підруч. для студ. іст. ф-тів вищ. навч. закл. України.* – К., 2002. – 316 с.

²⁶ *Історичне джерелознавство: підруч. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, Б. І. Корольов [та ін.].* – К.: Либідь, 2002. – 488 с.

²⁷ *Калакура Я. С.* Архівознавство у Шевченківському університеті // *Студії з архів. справи та документознавства*. – К., 1999. – Т. 4. – С. 58–61; *Він же.* Архівіст третього тисячоліття // *Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: міжвід. зб. наук. пр.* – К., 1999. – Вип. 1. – С. 37–45; *Він же.* Архівознавство: наука чи система наукових знань? // *Студії з архів. справи та документознавства*. – К., 1996. – Т. 1. – С. 43–49.

²⁸ *Спеціальні історичні дисципліни: довідник / [І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко та ін.].* – К., 2008. – 520 с.

²⁹ *Ковтун М.* Питання підготовки кадрів істориків-архівістів на сторінках журналу «Архіви України» (середина 1940-х – початок 1950-х рр.) // *Пам'ятки: археогр. щорічник*. – 2008. – Т. 9. – С. 66–71.

³⁰ *Українська архівна енциклопедія.* – К., 2008. – 880 с.

³¹ *Лоцицький В.* Історія міжнародного архівного співробітництва (1898–1998 рр.). – К., 1999. – 130 с.

В статье сделан обзор научных трудов, посвященных истории архивного дела в Украине во второй половине 1960-х – 2010 гг. Главное внимание сосредоточено на приоритетных направлениях исследований украинских историков-архивистов.

Ключевые слова: архивное дело, архивное строительство, архивистика, историки-архивисты.

The article presents an overview of the scientific literature, which reflects the history of archives in Ukraine in the second half of 1960's – 2010. The main attention is focused on the priority areas of research Ukrainian historians-archivists.

Key words: the Archive Service, archival construction, archival science, historians-archivists.